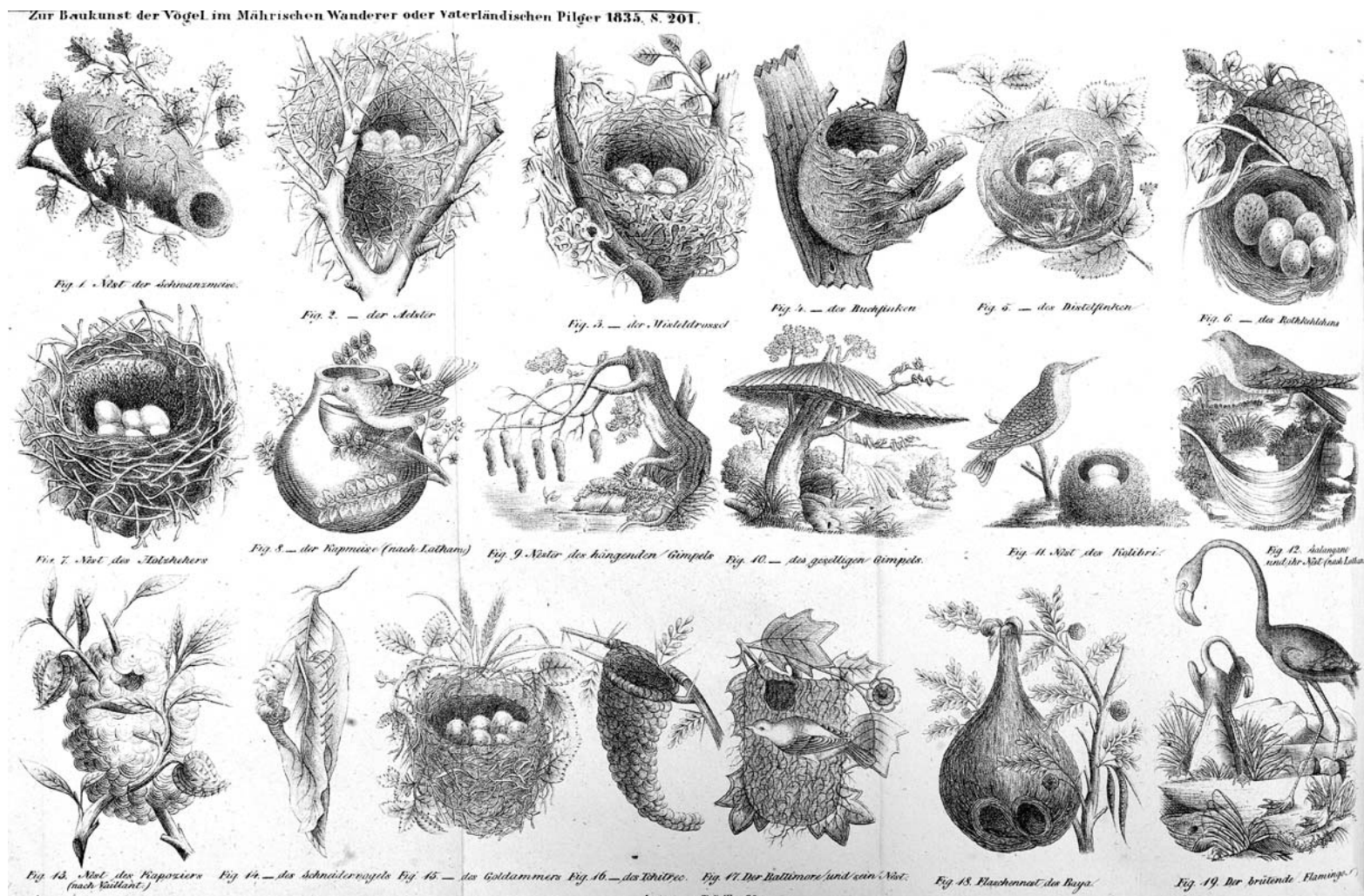

Karel Josef Jurende – publicista, propagátor jeskyní a přírodovědec

Petr Zajíček

Před 180 lety zemřel velmi populární moravský publicista a přírodovědec Karel Josef Jurende. Jeho dílo je trochu opomíjeno, přestože za svůj život sepsal a publikoval velké množství tehdy aktuálních geografických, etnografických a přírodovědných informací, dat, údajů a popisů. V době své pedagogické činnosti byl učite-

lem Františka Palackého. Jeho publikační práce byly doprovázeny nádhernými grafickými díly. Jurendeho přínos nespočíval v nových objevech a poznáních, ale hlavně v popularizaci již známých a mnohdy vysoce odborných a vědeckých informací.

Narodil se 23. dubna ve Spachendorfu ve Slezsku v roce nástupu císaře Josefa II. na trůn, tedy 1780. Roku 1802 přichází do Brna jako písař. Jeho publikačních schopností si všimly známé osobnosti spjaté s Moravským krasem – Kristián Karel André a Hugo František Salm. Díky jejich podpoře se začal věnovat žurnalistice. Jurendeho největší vášní byla astronomie a meteorologie. Vybudoval vlastní malou hvězdárnu na hradbách v zahradě Františkova muzea (dnes Moravské zemské muzeum).

Stěžejními publikačními díly Karla Josefa Jurendeho byly křesťanské kalendáře: *Mährischer Wanderer* a *Vaterländischer Pilger*. Tato díla byla postupně více a více doplňována o odborné články, geografické informace a statistické údaje. Jurende se tak stal mj. prvním propagátorem turistiky, zvláště na území Moravského krasu.

Již v prvním ročníku z roku 1809 Jurende napsal podrobnou stať o propasti Macoše a dalších jeskyních Moravského krasu (Jurende 1809). Jak již bylo zmíněno, v jeho textech nebyly popsány žádné nové objevy, šlo o podrobné shrnutí již známých informací.

Svá první meteorologická pozorování publikoval Jurende v dalším ročníku *Mährischer Wanderer*. Mimořádně cenná je např. tabulka s měsíčními údaji o úhrnu srážek v Brně z let 1803–1809 (Jurende 1810).

S postupujícími léty objem ročníků Jurendeho knih narůstal a texty byly doslova napěchovány množstvím informací a údajů.

Zájem o jeskyně

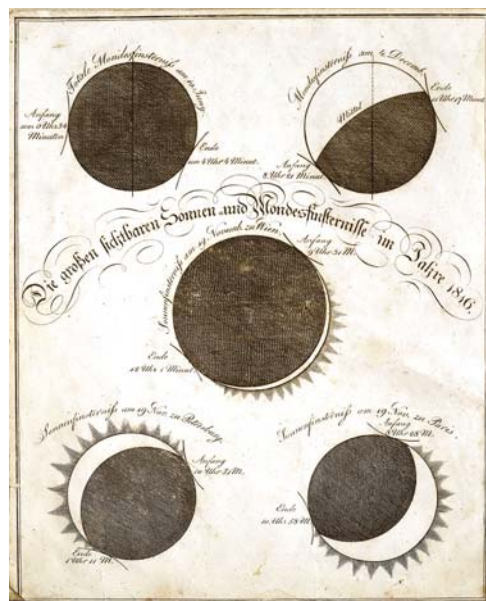
V roce 1834 vychází *Vaterländischer Pilger* s několika krásnými obsáhlými články (Jurende 1834). Přes 50 stran věnuje autor zemským pohořím, přičemž nejdelší stať je věnována Alpám. Následuje pak velmi nabitá kapitola o podzemí, a to jak přírodních jeskyních, tak umělých. Několik stran této kapitoly je věnováno jeskyním moravským. Široce jsou popsány Sloupské jeskyně a také propast Macocha, kde je ve zvláštním sloupku zveřejněna pověst o Macoše. Z „Moravského Švýcarska“, což bylo dřívější pojmenování Moravského krasu, popisuje Jurende jeskyni Výpustek, kde zmiňuje mj. krápníkovou výzdobu a hluboké propasti; a dále pak jeskyni Býčí skálu.

V další části statí o moravských jeskyních krátce uvádí jeskyni Turolďovu u Mikulova. Ta byla v první polovině 20. století zcela zničena těžbou vápence; dnešní jeskyně Na Turolďu je jejím pokračováním. Velmi zajímavý je odstavec o tehdy nedávno objevené jeskyni poblíž lichtenštejnského sídla Nové Zámky u Litovle. Jednalo se o objev dnešních Mladečských jeskyní. Rok objevení tohoto jeskynního labyrintu pod vrchem Třesín je uváděn v různých publikacích jinak. Jurende zde uvádějí rok 1828. Jiné zdroje uvádí rok 1826, nebo dokonce 1815. V každém případě Jurendeho obsáhlý článek o jeskyních celého světa je nesmírně cenný. Ze známých jeskyní jsou v publikaci popisovány např. jeskyně Baradla, nejstarší veřejnosti zpřístupněná jeskyně v Německu – Baumannshöhle, Neptunova jeskyně na Sardinii, Mamutí jeskyně v Kentucky a mnohé další.

Zajímavé jsou také informace o umělých jeskyních. V kapitole je půdorys uměle vytvořeného podzemního labyrintu na Krétě a obsáhlé odstavce jsou pak věnovány katakombám měst (Paříž, Řím, Neapol, Palermo, Syrakusy). Kromě toho Jurende uvádí i existenci nádherného přírodního skalního mostu ve Virginii.

Poukázal na význam přírodních věd

Pestrost článků v Jurendeho publikacích dokládá například obsáhlý článek „Die Baukunst der Vögel“, v překladu „Architektura

Jurendeho zobrazení zatmění Měsíce a Slunce z roku 1816. Zdroj: soukromý archiv autora

Podobizna K. J. Jurendeho. Zdroj: soukromý archiv autora

ptáků“ (Jurende 1834). Článek s nádherným dřevorytem v úvodu pojednává o rozličných tvarech hnízd, která ptáci dokážou vytvořit. Podobně laděných článků v několika desítkách ročníků těchto publikací je opravdu mnoho. Kalendáře pak vycházely ještě několik let po Jurendeho smrti.

Uvádí se, že koncem 30. let postupně propadal melancholii a izoloval se od lidské společnosti. Duševní zatížení bylo jednou z příčin úmrtí začátkem roku 1842. Pochován byl na ústředním hřbitově v Brně. Náhrobní deska se však nedochovala, tudíž je známo jen neoznačené hrobové místo.

Dílo K. J. Jurendeho patří bezesporu k unikátnímu a obsáhlému souboru geografických přírodovědných a etnografických pojednání. Sám řadu míst procestoval a dokázal získat a přepsat souhrnné informace k různým tématům z celého světa. Jeho velkým přínosem bylo právě to, jak barvitě a poutavě popisoval nejen faktické údaje o přírodních vědách, ale zdůrazňoval jejich význam. Díky tomu dokázal šířit ve všech vrstvách gramotného obyvatelstva krásu přírody a jistě smyslu i důležitost v tom, aby zůstala zachována. Dá se říci, že byl i pokračovatelem propagace turismu v dobách po vrcholu romantismu, ve kterém se turistické aktivity v krásných místech císařství začaly rozvíjet. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz